

De Paddenpoel

Inleiding

In dit Groentje aandacht voor poelen om amfibieën (padden, kikkers en salamanders) te huisvesten. Allereerst informatie over de te verwachten soorten en hun leefwijze, gevolgd door de aanleg van een poel en wat daarbij komt kijken. Overigens zijn veel zaken die gelden voor de aanleg van een poel ook van toepassing op een tuinvijver. Waar precies de vijver ophoudt en de poel begint is een kwestie van definitie, gelukkig is er geen kikker die zich daar druk om maakt!

Te verwachten soorten

De bebouwde omgeving is niet ideaal voor amfibieën. Vaak is er weinig schuilgelegenheid, zijn leefgebieden te versnipperd en zijn er barrières in de vorm van wegen waardoor er veel verkeersslachtoffers vallen. Van de 15 in Nederland voorkomende soorten amfibieën (kikkers, padden en salamanders) zijn de meeste sterk bedreigd en komen hooguit in natuurgebieden voor. Bij de aanleg van een poel in de stedelijke omgeving zijn, net als in tuinvijvers, de bruine en groene kikker, gewone pad en kleine watersalamander te verwachten.

Plaatselijk komen ook andere soorten voor. Zo is de rugstreeppad te vinden in het rivierengebied, op de waddeneilanden en op opgespoten terrein. De kamsalamander leeft plaatselijk in het rivierengebied, de zeldzame boomkikker in de Achterhoek en Twente. Afhankelijk van de plaats kunnen dus ook bijzondere soorten de poel koloniseren. Voordat met de aanleg van een poel begonnen wordt, is het verstandig om informatie in te winnen over de te verwachten soorten. Eventueel kan de poel dan nog aangepast worden aan de eisen van zeldzame bewoners. Informatie over het voorkomen van amfibieën is vaak bekend bij de provincie en bij het Ravon (Reptielen en Amfibieën Onderzoek Nederland).

Herkenning

Het onderscheid tussen kikkers en padden is makkelijk. Kikkers hebben lange poten en kunnen springen, een pad heeft veel kortere poten en loopt. Ook hebben padden een wrattige huid die er heel anders uitziet dan het gladde vel van een kikker. Padden trekken in het vroege voorjaar massaal naar de poel waar ze vandaan komen en leggen snoeren eieren tussen de waterplanten.

Het verschil tussen de bruine en groene kikker is wat lastiger doordat de kleur vrij sterk varieert en daardoor geen betrouwbaar kenmerk is. Door gedrag en eieren zijn ze wel makkelijk uit elkaar te houden. Bruine kikkers zijn veel vroeger in het jaar actief dan de groene kikker en leggen in maart al eieren. Deze eieren komen als een grote klomp bovendrijven, het bekende kikkerdril. Groene kikkers leggen pas in mei eieren die als een klompje naar de bodem zakken. Ook het gekwaak is anders.

Het klassieke kikkerconcert, in mei en juni, wordt veroorzaakt door de groene kikkers. Het geluid van de bruine kikkers is veel minder opvallend. Bruine kikkers komen vrij algemeen in tuinvijvers voor, de groene kikker is wat meer gebonden aan sloten en komt alleen daar waar bebouwing dichtbij een waterrijk gebied ligt, ook in tuinen voor. Salamanders hebben, in tegenstelling tot padden en kikkers, een staart. Ze leggen geen klonten eieren maar leggen de eieren los op of tussen de waterplanten.

Leefwijze

Amfibieën zijn koudbloedig, daardoor zijn ze afhankelijk van hun omgevingstemperatuur. In het najaar gaan ze in winterslaap om pas in het voorjaar weer actief te worden. Alleen groene kikkers en een klein deel van de bruine kikkers overwinteren in de modder op de bodem van een poel of vijver. De rest, padden, salamanders en het grootste deel van de bruine kikkers, overwintert diep weggedoken onder stenen, bladeren of takkenhopen.

Poelen zijn vooral belangrijk als voortplantingsgebied. De paring en het afzetten van de eieren vindt er plaats. Na het uitkomen leven de kikkervisjes of 'donderkopjes' in het water. In de loop van de zomer verdwijnt het staartje, komen er pootjes en wordt het een miniatuurkikkertje of pad. Vanaf dat moment leven ze op het land, maar nooit ver van water. Omdat hun huid erg dun is en snel uitdroogt, jagen ze vooral 's nachts en bij bewolkt, vochtig weer op insecten.

Voldoende schuilgelegenheid zoals hagen, ruige begroeiing, takken en blad en een soortenrijke begroeiing om voedsel te zoeken (insecten) maken de plek ook buiten de voortplantingstijd interessant. Pas als de poel en de directe omgeving, voor zowel voortplanting als overwintering en voedselvoorziening, geschikt is ontstaat een volwaardig leefgebied voor amfibieën.

Eisen aan een poel geschikt voor voortplanting:

- stilstaand water;
- voldoende zonlicht, tenminste 5 uur per dag;
- een ondiepe oever die snel door de zon kan worden opgewarmd;
- 's zomers niet droogvallend;
- geen vis, want die eet larven op;
- niet zodanig gelegen dat bij hoge waterstanden vis in de poel kan zwemmen;
- voldoende waterplanten als schuilplek en om de eieren af te zetten;
- bereikbaar voor de amfibieën (denk aan wegen etc.);
- zuurgraad > 4 pH (dus water mag niet te zuur zijn);
- in de omgeving van de poel is voldoende voedsel en schuilgelegenheid aanwezig of anders kan dit eenvoudig gerealiseerd worden.

Voor overwinterende amfibieën zijn de volgende zaken van belang:

- dood hout, bladhopen, takkenrillen, stenen etc. voor een vorstvrije overwinteringsplek;
- voor in het water overwinterende dieren: vorstvrije bodem, modderpakket om in weg te kruipen.

Vanzelfsprekend moeten deze plekken de hele winter met rust worden gelaten!

Geschikte plaats voor een poel

Bij het zoeken naar een geschikte plek voor een poel spelen allerlei zaken een rol. Allereerst natuurlijk de diepte van het grondwater. Over het algemeen kan een poel het beste aangelegd worden op het laagste deel van het terrein, tenzij bij sterk fluctuerende waterstand de poel, door water uit omringende sloten, verontreinigd of met vis gevuld kan worden. Dan is het beter om een iets hogere plek voor de poel te kiezen. Om te voorkomen dat de poel snel verlandt door invallend blad en om ervoor te zorgen dat voldoende zonlicht de poel bereikt, moet de poel niet te dicht bij bomen worden aangelegd. Ook niet bij kleine boompjes, want die hebben de neiging om snel groot te worden!

Een poel moet eenvoudig bevolkt kunnen raken met amfibieën, daarom liever geen grote barrières zoals wegen tussen voedsel- en voortplantingsgebied. Voldoende schuilgelegenheid en voedsel op korte afstand maken de plek nog aantrekkelijker.

Grootte en diepte

Een poel, minder dan 10 meter doorsnede, groeit snel dicht. Om die reden is een poel van 20-30 meter doorsnede ideaal. Gerekend vanaf de laagste grondwaterstand hoeft de poel niet dieper te zijn dan 1 meter. Dankzij het grondwater zal de poel niet droogvallen. Informatie over het grondwater kan bij het waterschap worden nagevraagd. Ook is het met een speciale, verlengbare grondboor mogelijk om zelf de grondwaterstand vast te stellen. Eventueel kan de bodem van een poel met klei of leem waterdicht worden gemaakt. Plastic is hiervoor niet erg geschikt. De poel is er te groot voor en bovendien is de kans op lekkage groot.

De poel heeft bij voorkeur een glooiende oever aan de noordzijde en wat dieper water aan de zuidzijde. De glooiende oever warmt in het voorjaar snel op terwijl het diepere deel 's zomers zorgt voor koeler en zuurstofrijker water. De uitgegraven grond kan gebruikt worden om in de buurt een dijkje te maken met geschikte begroeiing. Wel moet bekeken worden of dit past in het omringende landschap. Zo niet dan kan de grond beter afgevoerd worden.

Onderhoud

Bij het onderhoud zijn er twee tegenstrijdigheden. Enerzijds hebben de amfibieën baat bij zoveel mogelijk rust, anderzijds moet dichtgroeien van de poel voorkomen worden. Om de dieren zo min mogelijk dieren te verstoren, kan onderhoud het beste tussen half augustus en eind september uitgevoerd worden.

Waterplanten hebben de neiging om snel te gaan woekeren. Probeer er voor te zorgen dat ongeveer de helft van de poel open water heeft. De poel in een keer helemaal schonen is funest. Beter is het om dat gefaseerd te doen. Bijvoorbeeld de ene helft van de poel het ene jaar, de andere helft het andere jaar. Handmatig schonen is arbeidsintensief maar hiermee kan het meest selectief te werk worden gegaan. Zo kunnen bepaalde waterplanten blijven staan. Af en toe moet ook de omgeving bekeken worden: worden sommige bomen niet te groot, waardoor ze voor schaduw zorgen? Is er nog steeds voldoende verschil in structuur van de begroeiing?

Vergunningen/subsidies

Voordat met de aanleg van een poel begonnen wordt, moet de terreineigenaar uiteraard toestemming geven. Als bij het graven van de poel de grond afgevoerd wordt kan er een ontgrondingsvergunning en een schone grond-verklaring nodig zijn. Per gemeente en per provincie verschillen de richtlijnen hiervoor. Daarover moet dus eerst informatie ingewonnen worden. De aanvraag van vergunningen is vaak een langdurige zaak, begin daar dus bijtijds mee. Alle amfibieën zijn beschermd, voor een aantal sterk bedreigde soorten zijn extra maatregelen genomen om het leefgebied te beschermen. Daardoor is het vaak mogelijk om subsidie te krijgen, zeker als er kans bestaat op zeldzame soorten. Subsidie kan gegeven worden door de gemeente of door de provincie. Omdat regelingen voortdurend veranderen is het belangrijk om zelf bij gemeente en provincie te informeren.

Tot slot

De kroon op het werk is natuurlijk het verschijnen van de eerste klomp kikkerdril. Soms gaat het koloniseren heel snel, soms duurt het wat langer. De natuur een handje helpen door padden of kikkers los te laten is niet zinvol en zelfs verboden. Alle amfibieën en reptielen zijn namelijk wettelijk beschermd. Het is dan ook verboden om de dieren te vervoeren, gevangen te houden of te doden.

Bovendien gaan padden terug naar de plek waar ze geboren zijn om te paren, uitzetten geeft dan ook weinig resultaat. Geduld hebben tot ze uit zichzelf komen is de beste oplossing, maar wellicht heeft een collega-tuinder een vijver vol kikkerdril. Daarvan kan dan best wat worden overgebracht, maar natuurlijk moet er niets uit het wild worden gehaald!

Informatie over amfibieën:
www.ravon.nl

Tekst: Machteld Klees